

Mr Nada Grahovac

Ombudsman za djecu Republike Srpske

OBAVEZNOST KONVENCIJE UN O PRAVIMA DJETETA

Konvencija UN o pravima djeteta je pravni akt i obavezuje države koje su je prihvatile da postupaju u skladu sa njenim zahtjevima i osnovnim principima. Konvencija obavezuje sve institucije i pojedince da uvijek i u svakoj situaciji pruže zaštitu i brigu neophodnu za dobrobit djeteta, te da daju prioritet najboljem interesu djeteta. Primjena Konvencije je proces u kome je najvažnije da se prepoznaju potrebe djece u različitim periodima njihovog odrastanja i da se obezbijede efikasna sistemska rješenja, zakonodavstvo, sveobuhvatne strategije, definisane politike, mjere i radnje, kao i pravovremena i adekvatna reakcija nadležnih organa.

U tom procesu neophodno je da se obezbijedi kontinuirana koordinacija svih aktera koji se bave zaštitom na svim nivoima vlasti i stalni monitoring implementacije Konvencije uz procjenu uticaja zakonskih mjera i definisane politike na djecu, njihova prava i interese. Djeca uživaju prava isključivo na osnovu toga što su djeca, dok odgovornost za ostvarivanje njihovih prava počiva na odraslima, koji moraju omogućiti sprovođenje njihovih prava u skladu sa njihovim najboljim interesima, pripremiti ih za zrelo doba i njihovu nezavisnu ulogu u budućem životu.

Ključne riječi: Konvencija UN o pravima djeteta; Prava djeteta; Ombudsman za djecu Republike Srpske.

1. KONVENCIJA USPOSTAVLJA STANDARDE I UNIVERZALNE PRINCIPE

Konvencija o pravima djeteta (KPD) je pravni akt i ona nas obavezuje, ali nas, prije svega, obavezuje briga za svako dijete.

Primjena Konvencije je proces, u kome je najvažnije prepoznati različite potrebe djece u različitim periodima njihovog odrastanja i obezbijediti

efikasna sistemska rješenja, zakone, sveobuhvatne strategije, definisane politike, mjere i akcije, te blagovremenu i adekvatnu reakciju nadležnih na uzroke koji dovode do povrede prava djeteta u različitim oblastima i po različitom osnovu.

U tom procesu, neophodno je obezbijediti stalnu koordinaciju svih subjekata zaštite na svim nivoima vlasti i stalno praćenje primjene Konvencije, odnosno procjenu uticaja koje zakonodavstvo i definisane politike imaju na djecu, njihova prava i interese.

Prava djeci pripadaju samo zato što su djeca, odrasli su odgovorni da im omoguće ostvarivanje njihovih prava u skladu sa njihovim najboljim interesom i da ih pripremaju, od najranijeg uzrasta, za svijet odraslih i samostalan život u njemu.

Konvencija UN o pravima djeteta stekla je svoje punoljetstvo¹ i jedan je od rijetkih međunarodnih dokumenata koji je u vrlo kratkom roku bio prihvaćen od tako velikog broja država.² Sama ta činjenica već dovoljno govori o potrebi donošenja sveobuhvatnog međunarodnog dokumenta koji će uspostaviti pravne standarde i osnovne principe u zaštiti djece i njihovih prava i interesa na njihovom putu odrastanja.

Novi kvalitet odnosa prema djeci, njihovim pravima i interesima koji se uspostavlja Konvencijom odnosi se:

1. Prije svega, na pravni status djeteta, jer Konvencija prvi put uvodi dijete kao subjekta međunarodnog prava i zaštite, kao lice koje ima pravo na svoja ljudska prava;
2. Na činjenicu da je prvi put jednim međunarodnim dokumentom prihvaćena definicija djeteta;³
3. Na sveobuhvatno osiguravanje svih prava za svako dijete.

„Svako od prava koje se djetetu priznaje znači, u pravnom smislu, priznanje djeteta kao pravnog subjekta sa mogućnošću odgovarajuće pravne zaštite.”⁴

Prava djeteta kako ih Konvencija uspostavlja, ne proizlaze niti zavise od prava njihovih roditelja, staratelja ili drugih zakonskih zastupnika, već postoje obaveza i odgovornost odraslih da ih obezbijede i omoguće.

¹ Konvencija o pravima djeteta usvojena je na zasjedanju Generalne skupštine UN, 20. novembra 1989. godine.

² Konvenciju UN o pravima djeteta ratifikovale su 193 države, a SAD i Somalija su je potpisale.

³ Prema čl. 1 KPD, dijete je ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života, ako se, na osnovu zakona koji se odnosi na dijete, punoljetstvo ne stiče ranije.

⁴ D. Hrabar, „Prava djece u obitelji”, *Revija za socijalnu politiku* 3/1994, 265.

Upravo je i u tom dijelu Konvencija jedinstven dokument, jer, s jedne strane, uvodi dijete kao subjekta prava, koje može slobodno izraziti svoje mišljenje i učestvovati u svakom postupku koji se njega neposredno tiče i koji može tražiti zaštitu svojih prava, a s druge strane, utvrđuje primarnu obavezu i odgovornost roditelja da obezbijede pravilan razvoj, obrazovanje i vaspitanje djeteta i dužnost države da preduzme sve neophodne mjere za ostvarivanje prava priznatih Konvencijom.

Roditelji, dakle, imaju primarnu obavezu i odgovornost, u skladu sa razvojnim potrebama djeteta, da brinu o njegovom zdravom odrastanju, a država, u skladu sa nacionalnim uslovima i svojim mogućnostima, obavezu da osigura odgovarajuću pomoć roditeljima i drugim licima odgovornim za dijete. Ukoliko je potrebno, ona je dužna da obezbijedi materijalnu pomoć i programe podrške, posebno u pogledu ishrane, odjeće i stanovanja.⁵

Konvencija je jedinstven međunarodni ugovor i po tome što je prepoznala različite potrebe djeteta u svim fazama njegovog odrastanja i situacije koje mogu povrijediti ili ugroziti njegov pravilan razvoj. Ova činjenica čini je posebnom i među brojnim dokumentima o ljudskim pravima uopšte, kako međunarodnim tako i regionalnim, jer je, istovremeno uvodeći katalog prava djeteta, prepoznala sve kategorije ljudskih prava – ekonomska, socijalna, kulturna i druga.

Katalog prava djeteta, kako ga uspostavlja Konvencija, nije popis želja ni lista ciljeva koje tek treba vremenom obezbijediti. Katalog samo utvrđuje potrebe koje su uslov pravilnog razvoja i odrastanja djeteta.

Konvencija je jedinstvena i po tome što sva uspostavljena prava smatra jednako važnim. Prava se ne mogu rangirati po njihovoj važnosti i značaju i moraju se posmatrati u njihovoj međusobnoj povezanosti.

Novi kvalitet u ostvarivanju i zaštiti prava djeteta odnosi se na standarde i nove principe koje Konvencija uspostavlja, koji se mogu opisati na sljedeći način.

1. Zaštita djeteta od bilo kojeg oblika diskriminacije obavezuje da svako pravo garantovano Konvencijom bude obezbijedeno za svako dijete bez diskriminacije po bilo kom osnovu,⁶ što u osnovi znači da pod istim uslovima imaju prava iz Konvencije bez obzira na razlike po bilo kom osnovu. Konvencijom se navode neki od osnova koji zabranjuju različito postupanje.

Nediskriminacija je, dakle, pravo djeteta i jedan od uslova za ostvarivanje drugih, garantovanih prava. Država je obavezna da poštuje i obezbi-

⁵ KPD, čl. 27, st. 3.

⁶ KPD, čl. 2.

jedi prava sadržana u Konvenciji svakom djetetu pod njenom jurisdikcijom, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo ubjeđenje, nacionalno, etničko ili socijalno porijeklo, imovno stanje, onesposobljenost, rođenje ili drugi status djeteta, njegovog roditelja ili zakonitog staratelja.

Prihvatajući Konvenciju, država prihvata obavezu da preduzme sve potrebne mjere kako bi se obezbijedila zaštita djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne zasnovane na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili ubjedenju roditelja, zakonitih staratelja ili članova porodice djeteta.⁷

2. Najbolji interes djeteta mora da bude prioritet, što zahtijeva da u svim aktivnostima koje se tiču djece, bez obzira da li ih preduzimaju javne ili privatne institucije, sudovi, administrativni organi, ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora da bude na prvom mjestu.

Prihvatajući Konvenciju, države su preuzele obavezu da djetetu obezbijede takvu zaštitu i brigu koja je neophodna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i obaveze njegovih roditelja, zakonitih staratelja ili drugih pojedinaca koji su pravno odgovorni za dijete.

Države su se istovremeno obavezale i na preduzimanje svih potrebnih zakonodavnih i administrativnih mjera, te stvaranje uslova da institucije, službe i ustanove koje su odgovorne za brigu ili zaštitu djece budu u skladu sa standardima koje su utvrdili nadležni organi, posebno u oblasti sigurnosti i zdravlja i broju i podobnosti osoblja, kao i stručnog nadzora.⁸

Princip najboljeg interesa djeteta, kako ga Konvencija uspostavlja, u osnovi znači obavezu svih institucija, službi i organizacija da za sve odluke koje donose iz svoje nadležnosti, i kada se one direktno ne odnose na djecu, uvijek imaju procjenu o tome da li će se i kako odraziti na djecu i njihove potrebe.

Kao što prava garantovana Konvencijom nije moguće rangirati po njihovom značaju i važnosti, tako ni principe koje Konvencija uspostavlja nije moguće rangirati po njihovoj važnosti. Ako bi neki princip ipak trebalo smatrati prioritetnim, onda je to najbolji interes djeteta. Razlog je jednostavan – ako ovaj princip nije ostvaren, dovedeno je u pitanje svako od garantovanih prava. To znači, da nijedno pravo djeteta neće biti obezbijeđeno ako pritom nije postignut najbolji interes djeteta.

Konvencija ne utvrđuje elemente niti određuje šta znači najbolji interes djeteta. To ne čine ni relevantni zakoni, iz prostog razloga što je previše situacija, a svako dijete i u svakom postupku ima pravo na dužnu pažnju i

⁷ KPD, čl. 2, st. 2.

⁸ KPD, čl. 3.

poštovanje, za svako dijete i u svakom postupku pristup treba da bude takav da se obezbijedi najbolji interes za to dijete.

„Ovo je jedna vrsta idealnog standarda, koji uopšte nije definisan, niti jasno ograničen na pravnom planu.”⁹ Upravo njegova nedefinisiranost u praksi stvara problem u njegovoj primjeni, međutim „ni to mu ne oduzima važnost već upućuje na individualizirani pristup odraslih prema svakom pojedinom djetetu, pri čemu je potrebno prepoznati određene potrebe djeteta i najbolji način na koji te potrebe mogu biti zadovoljene”,¹⁰ što u osnovi znači „da sadržinu tog pojma određuju okolnosti svakog pojedinačnog slučaja shodno određenoj potrebi djeteta, odnosno njenom zadovoljenju na najbolji mogući način.”¹¹

3. Pravo na opstanak i razvoj obavezuje da se svakom djetetu obezbijedi pravo na život i razvoj.¹²

Pravo na život garantovano je i zaštićeno svim osnovnim međunarodnim i regionalnim dokumentima o zaštiti ljudskih prava, kao osnovno ljudsko pravo. Svako ljudsko biće ima pravo na život koje je neodvojivo od čovjekove ličnosti i koje mora biti zaštićeno zakonom.¹³

Uz pravo na život, kao osnovno ljudsko pravo, Konvencija UN o pravima djeteta garantuje i pravo na opstanak i razvoj. Ako se ima u vidu da su prava djeteta samo potrebe djeteta na njegovom putu odrastanja, onda je jasno da pravo na razvoj djeteta podrazumijeva da se djetetu omogući da budu zadovoljene njegove potrebe za pravilnim razvojem. Te potrebe zavise od uzrasta djeteta i one su, naravno, različite u različitim periodima djetetovog razvoja.

Odrastanje svakog djeteta i ostvarivanje njegovog prava na razvoj uslovljeno je, dakle, obezbjeđenjem mnogih drugih prava, kao što su prava djeteta na zdravlje, obrazovanje, zaštitu od svakog oblika nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i druga prava. Uloga porodice „kao osnovne ćelije društva i prirodne sredine za rast i dobrobit svojih članova, a naročito djece”¹⁴ u ostvarivanju ovog prava je nezamjenljiva.

Pravo djeteta na razvoj obavezuje prije svih roditelje da mu to omoguće, a država ima obavezu pomoći roditeljima u jačanju njihovih kapaciteta,

⁹ Z. Ponjavić, „Utvrdjivanje mišljenja djeteta u parnicama za razvod braka u kontekstu najboljeg interesa djeteta”, *Načela i vrijednosti pravnog sistema – norma i praksa* (prir. G. Marković), Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo 2012, 34.

¹⁰ D. Hrabar, *Prava djece u porodičnim odnosima*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1991, 235.

¹¹ O. S. Jović, *Prava deteta između ideje i stvarnosti*, Beograd 2009, 32.

¹² KPD, čl. 6.

¹³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, čl. 6.

¹⁴ KPD, Preambula.

kako bi svoju roditeljsku i obavezu i odgovornost ostvarili u najboljem interesu djeteta.

4. Pravo na participaciju je pravo na slobodno izražavanje vlastitog mišljenja o svim pitanjima koja se tiču djeteta, s tim što se mišljenju djeteta posvećuje dužna pažnja u skladu sa godinama života i zrelošću djeteta.¹⁵ Ovo pravo poziva na aktivno učešće djeteta u rješavanju svih pitanja koja utiču na njegov život, uključujući i to da bude saslušano u svakom postupku koji se na njega odnosi.

„Onda kada je mišljenje djeteta o određenom pitanju podudarno sa mišljenjem odraslih osoba problem ne postoji, ali u situacijama u kojima se mišljenje djeteta razlikuje od mišljenja odraslih, tada potreba i pravo djeteta da bude saslušano i da njegovo mišljenje bude uvaženo postaju problematični.”¹⁶

Ovo pravo, koje je jedno od osnovnih principa Konvencije, ističe važnost mišljenja djeteta, a ono se može omogućiti samo aktivnim učešćem djeteta u stvarima i postupcima koji se na njega odnose. Ovo pravo djeteta u osnovi je proces u kojem dijete od najranijeg uzrasta uči da je aktivni subjekt u porodici, školi, lokalnoj zajednici, uvijek i na svakom mjestu gdje se donose odluke koje su važne za njegovo odrastanje. Taj proces učenja mora biti prilagođen uzrastu djeteta i njegovim mogućnostima i sposobnostima da shvati postupke koji se vode i odluke koje se donose. Pri tome nije dovoljno djetetu omogućiti samo da izrazi svoje mišljenje. Vrlo važno je posvetiti dužnu pažnju mišljenju djeteta i ozbiljno ga razmotriti u svakoj situaciji, čime dijete, ostvarujući svoje pravo na izražavanje vlastitog mišljenja, uči da odrasta sa povjerenjem i u sredini gdje ga odrasli čuju. Da bi pravo djeteta na izražavanje mišljenja u praksi bilo realizovano, vrlo važni su saradnja i odnosi povjerenja između djeteta i odraslih, bilo da su roditelji, nastavnici, vaspitači, socijalni radnici. Samo u takvom okruženju dijete može slobodno izraziti svoje mišljenje, iznijeti svoj stav i time doprinijeti određivanju onoga što je njegov najbolji interes.

Konvencija ne postavlja nikakva ograničenja ostvarivanju ovog prava u zavisnosti od godina djeteta, zdravstvenog stanja i slično. Ona uspostavlja pravo koje djetetu treba omogućiti u skladu sa njegovom sposobnošću da to učini i, naravno, sa njegovom željom i spremnošću da to učini, jer „dijete ima pravo da ne upražnjava ovo pravo. Izražavanje mišljenja nije obaveza djeteta već izbor, a država treba da obezbijedi da sva djeca dobiju sve potrebne informacije i savjete kako bi donijela odluku koja je u njihovom najboljem interesu, države ne mogu pretpostavljati kako dijete nije

¹⁵ KPD, čl. 12.

¹⁶ O. S. Jović, 39.

sposobno da izrazi svoje mišljenje, nije na djetetu da ono prvo dokazuje svoju sposobnost.”¹⁷

Samo pravo na participaciju je mnogo više od izražavanja mišljenja i podrazumijeva i pravo djeteta na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijesti,¹⁸ slobodu udruživanja,¹⁹ zaštitu privatnosti²⁰ i pristup odgovarajućim informacijama.²¹

Konvencija je pravni akt i obavezuje države koje su je prihvatile na postupanje u skladu sa njenim zahtjevima i osnovnim principima. Prihvatajući Konvenciju, država prihvata obavezu i odgovornost da:

1. Preduzme sve odgovarajuće zakonodavne, administrativne i druge mjere za ostvarivanje prava priznatih Konvencijom (čl. 4);
2. Preduzme takve mjere, do krajnjih granica njima dostupnih sredstava, radi ostvarivanja ekonomskih, kulturnih i socijalnih prava (čl. 4);
3. Ostvari međunarodnu saradnju i razmjenu odgovarajućih informacija u oblasti preventivne zaštite zdravlja i medicinskog, psihološkog i funkcionalnog liječenja djeteta sa invaliditetom (čl. 23, st. 4);
4. Na odgovarajući način i što šire upozna kako odrasla lica, tako i djecu sa osnovnim principima i odredbama Konvencije (čl. 42);
5. Komitetu za prava djeteta svakih pet godina podnosi izvještaj o mjerama koje je usvojila, a koje doprinose ostvarivanju prava priznatih Konvencijom, kao i o napretku postignutom u ostvarivanju tih prava (čl. 44, st. 1).

Komitet za prava djeteta u svom Opštem komentaru broj 5 pod nazivom „Opšte mjere za sprovođenje Konvencije“²² utvrdio je niz mjera koje svaka država treba da preduzme kako bi prava djeteta, kako ih Konvencija uspostavlja, bila ostvarena u praksi. U uvodu se navodi da je primjena proces, u kojem je „od suštinskog značaja obezbijediti da sve domaće zakonodavstvo bude do kraja usklađeno sa Konvencijom”, a „države moraju da vide svoju ulogu kao dužnost ispunjenja jasnih zakonskih obaveza prema svakom djetetu. Ostvarenje ljudskih prava djeteta ne smije se shvatiti kao dobrotvorni rad ili iskazivanje milostinje.”

¹⁷ Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 12 – Pravo djeteta da bude saslušano*, t. 16.

¹⁸ KPD, čl. 14.

¹⁹ KPD, čl. 15.

²⁰ KPD, čl. 16.

²¹ KPD, čl. 17.

²² Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 5, Opšte mjere za sprovođenje Konvencije*.

Komitet za prava djeteta provjerava da li je i u kojoj mjeri država članica postigla napretke u primjeni Konvencije. To je ujedno i jedini mehanizam za praćenje primjene Konvencije koji se ostvaruje na način da periodično razmatra izvještaje država članica o stanju prava djeteta, te na osnovu njihove analize usvaja zaključna razmatranja i daje odgovarajuće preporuke za državu.

S obzirom na to da Konvencija nije predvidjela druge mehanizme praćenja, Komitet je, da bi ostvario kompletniji uvid u stanje prava djece u jednoj zemlji, dao mogućnost nevladinim organizacijama da mu podnesu svoje izvještaje, u kojima će ukazati na stanje prava djeteta i napretke koji su učinjeni u vremenu od prethodnog izvještaja. Uz izvještaje koje podnose, nevladine organizacije su insistirale i na novim, dodatnim mehanizmima zaštite, kao što je pojedinačna tužba Komitetu, čime bi se zemlje članice učinile odgovornijim za ispunjavanje obaveza koje su preuzele Konvencijom.²³

2. ISKUSTVA U RADU OMBUDSMANA ZA DJECU

Institucija Ombudsmana za djecu počela je sa radom polovinom 2009. godine, što je jako kratko vrijeme za ozbiljniju analizu doprinosa promociji i zaštiti prava djeteta i unapređenju brige o djeci. Međutim, to je dovoljno dug vremenski period u kojem su se mogli, naravno ne u cjelini, sagledati prednosti i nedostaci sistemskih rješenja u različitim sektorima u zaštiti djece i njihovih interesa.

Institucija je za šest mjeseci rada u 2009. godini zaprimila 90 prijava kojima se ukazuje na povrede prava djeteta u različitim oblastima. U 2010. godini, institucija je radila na 268 predmeta, a u 2011. godini na 451 predmetu. Pri tome, u sve tri godine preko 50 % prijava odnosi se na povredu ličnih prava djeteta.²⁴

²³ Generalna skupština UN usvojila je 19. decembra 2011. godine treći fakultativni protokol o proceduri obraćanja. Protokol je potpisan u Ženevi 28. februara 2012. godine i time otvoren za potpisivanje i ratifikaciju, a stupiće na snagu nakon ratifikacije ili pristupa deset država. Novi protokol je nova garancija zaštite djece u ostvarivanju njihovih prava, jer afirmiše dijete kao subjekta prava i omogućava prvi put njegovu zaštitu na međunarodnom planu. Protokolom se utvrđuje mogućnost podnošenja tužbe Komitetu za prava djeteta u svim situacijama kada nacionalni sistemi nisu obezbijedili odgovarajuću zaštitu prava i interesa djeteta. Treći fakultativni protokol je istovremeno i odgovor na postojeću praksu koja je pokazala da postojeći mehanizam nadzora – podnošenje izvještaja o implementaciji Konvencije, nije doveo do ostvarivanja ciljeva zadatih Konvencijom, što je, dobrim dijelom, posljedica odsustva pravnog mehanizma zaštite djeteta na međunarodnom planu.

²⁴ Godišnji izvještaji o radu institucije Ombudsmana za djecu za 2009, 2010. i 2011. godinu, www.djeca.rs.ba.

Stalno povećanje broja građana koji se obraćaju instituciji vidimo kao prednost, što, u poređenju sa zemljama u okruženju, nije odraz stepena ugroženosti prava djeteta, već prije svega posljedica sve veće vidljivosti prava djeteta i veće osjetljivosti i vladinog i nevladinog sektora za brojna pitanja dječijeg odrastanja, o kojima se do sada vrlo malo govorilo, ali to je istovremeno i posljedica sve veće vidljivosti institucije Ombudsmana za djecu i povjerenja građana u istu. Dodatni kvalitet je činjenica da se stalno povećava broj djece koja se obraćaju instituciji.

Sve veći broj predmeta u kojima institucija postupa je istovremeno i dodatni pritisak i obaveza u sagledavanju kompletnih uslova odrastanja djeteta, prije svega sistemskih rješenja, kako bi njihovim unapređenjem bila osigurana zaštita prava svakog djeteta, a ne samo onog koji se obraća instituciji.

Ono što je zajedničko u ostvarivanju i zaštiti gotovo svakog prava djeteta je puno učesnika koji, svaki u okviru svojih ovlašćenja, ima obavezu da prepozna povrede prava djeteta i reaguje u skladu sa svojim ovlašćenjima i najboljim interesom djeteta. Ako samo jedan od subjekata zaštite – roditelj, škola, centar za socijalni rad, mediji, pravosuđe – ne reaguje blagovremeno i adekvatno, posljedice po dijete mogu biti teške i dugoročne. Nažalost, prisutne su i situacije u kojima istovremeno više subjekata nije postupilo u skladu sa najboljim interesom djeteta.

Problemi u praksi, iskustva su institucije Ombudsmana za djecu, posljedica su nedovoljnog razumijevanja suštinskog značaja prava djeteta i prepoznavanja potreba djeteta u svakoj fazi njegovog odrastanja. Reakcije „oni imaju previše prava“ i „gdje su im obaveze“ samo su potvrda nedovoljnog poznavanja i razumijevanja Konvencije, njenih zahtjeva i principa i od onih koji imaju i obavezu i odgovornost učiti djecu njihovim pravima. Oni problem, vrlo često, vide u tome što djeca imaju „previše prava“.

Nedovoljno razumijevanje prava djeteta kao njegovih potreba ima za posledicu izostanak blagovremene i adekvatne reakcije. Situacije u kojima se djeca nađu²⁵ samo su posljedice uslova u kojima oni odrastaju, a da pri tom izostaju potrebne mjere radi otklanjanja uzroka koji su do toga doveli. Bez obzira da li se radi o djeci koja imaju problem sa alkoholom, djeci koja su u sukobu sa zakonom, djeci koja prosjače ili stupaju u vanbračne zajednice, oni su samo djeca i imaju pravo na potrebnu brigu i zaštitu.

Djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa smetnjama u razvoju, djeca žrtve nasilja i zlostavljanja, samo su djeca i imaju pravo na posebnu zaštitu u uslovima u kojima se obezbjeđuje njihovo dostojanstvo i podstiče i olakšava njihovo aktivno učešće u zajednici.

²⁵ Istraživanja Ombudsmana za djecu Republike Srpske dostupna su na www.djeca.rs.ba.

Nedovoljna uvezanost i komunikacija između institucija i službi i multidisciplinarni pristup u preventivnom i edukativnom radu, te u pružanju potrebne podrške i pomoći djeci i onima koji brinu o djeci, dovode do situacija da su sve službe preduzele mjere iz svoje nadležnosti, a da je pitanje zaštite prava djeteta i dalje problem. Prebacivanje odgovornosti sa jedne na drugu instituciju, što je u praksi vrlo često prisutno, ne doprinosi zaštiti djeteta već, naprotiv, dodatno usložnjava cijelu situaciju.

Pri tome, stručnjaci različitih profila, koji svojim stručnim znanjem i profesionalnim iskustvom treba da doprinesu ne samo da određena pitanja ostvarivanja prava djece budu prepoznata, već, što je vrlo važno, da bude shvaćena njihova kompleksnost, uzroci, posljedice na razvoj djeteta, mogući načini zaštite, nisu u potrebnoj mjeri uključeni u programe prevencije i edukacije. Svojim istraživanjem, stručnim i argumentovanim pristupom, doprinijeli bi boljem razumijevanju prava djeteta i edukaciji i pojedina i institucija, što u konačnom doprinosi adekvatnijoj zaštiti djece u različitim oblastima.

Suštinsku važnost u primjeni Konvencije ima i prikupljanje potrebnih i pouzdanih podataka za sve faze dječijeg odrastanja. S obzirom na nedostatak efikasnog i koordinisanog sistema za prikupljanje podataka o djeci, koji bi bili primjenljivi na cijeloj teritoriji, izostaje kvalitetna analiza za procjene napredovanja u primjeni Konvencije, odnosno za unapređenje brige o djeci u različitim sektorima. Primjera radi, informacioni sistem pravosudnog sistema ne prepoznaje djecu protiv kojih su pokrenuti i vođeni prekršajni postupci po različitim osnovama.

Primjena Konvencije zahtijeva, između ostalog, i uključivanje svih sektora društva, posebno djece. Pravo djeteta na izražavanje vlastitog mišljenja i pravo da se u svim stvarima koje se njih tiču da odgovarajući značaj njihovom mišljenju, je princip koji se u praksi teško prihvata i razumije, pa je teško govoriti i o njegovoj primjeni. Nerazumijevanje ovog principa ima za posledicu ne samo povredu prava djeteta po tom osnovu, već dugoročno utiče na razvoj ličnosti djeteta i njegove odgovornosti i prema sebi i drugima.

3. NEOPHODNE AKTIVNOSTI

Polazeći od činjenice da su prava djeteta samo potrebe svakog djeteta na njegovom putu odrastanja, vrlo je važno u svim fazama odrastanja djeteta blagovremeno prepoznati te potrebe i sistemskim mjerama i akcijama omogućiti ostvarivanje svakog prava za svako dijete.

Obezbjedenje efikasne primjene Konvencije zahtijeva sveobuhvatan i jedinstven strateški dokument kojim će se dugoročno definisati proces

ostvarivanja prava djeteta i unapređenje položaja djeteta u različitim sektorima i društvu u cjelini, koji će mobilisati sve subjekte u ostvarenju zadatih ciljeva. Strategija mora da se zasniva na potrebama djece i njihovim pravima priznatim Konvencijom, te objektivno sagledanim ukupnim uslovima, kako bi definisani ciljevi bili realno postavljeni i, što je vrlo važno, ostvarivi.²⁶

Primjena Konvencije je proces i „od suštinskog značaja je obezbijediti da cjelokupno domaće zakonodavstvo bude do kraja usklađeno sa Konvencijom i da se principi i odredbe Konvencije mogu direktno primjenjivati i adekvatno sprovoditi”.²⁷ Kvalitetni zakoni²⁸ koji će prepoznati međunarodne standarde, koji će u praksi biti adekvatno primijenjeni, i koji će „dovoljno detaljno utvrditi prava kojima se obezbjeđuju efikasna pravna sredstva u slučaju nepoštovanja”²⁹ su kontinuirana obaveza i proces u kojem se, kod donošenja novih zakona i izmjena i dopuna važećih zakona, mora imati u vidu i Konvencija u cjelini i svaki njen član posebno.

Da bi se ostvarivanje prava i interesa djece omogućilo u skladu sa njihovim najboljim interesom, neophodno je jačanje kapaciteta svih subjekata zaštite, kako onih koji učestvuju u procesu primjene Konvencije, tako i onih koji rade sa djecom i za djecu. To zahtijeva stalnu i sistematsku obuku kadrova, kojom će se usavršavati znanja i razumijevanje Konvencije, njeni osnovni zahtjevi i principi, ali i jačati odgovornost svih subjekata u ostvarivanju prava i interesa djece.

Efikasna primjena Konvencije zahtijeva stalnu i stvarnu saradnju svih subjekata zaštite i multidisciplinarni pristup u ostvarivanju i zaštiti prava i interesa djeteta. Stalna saradnja i koordinacija je uslov za ostvarivanje prava djeteta u svim segmentima. Zato je neophodno definisati pravila i procedure postupanja različitih sektora i različitih nivoa vlasti, kao i učešće nevladinih organizacija i posebno djece u ostvarivanju prava i interesa djece. Uspostavljena saradnja³⁰ zahtijeva od svake institucije, službe i pojedinca da u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja, dodatno i zajednički, preduzmu potrebne mjere i aktivnosti radi zaštite dobrobiti djeteta, kako bi

²⁶ Ombudsman za djecu uputio je inicijativu za donošenje strategije za djecu Republike Srpske.

²⁷ Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 5. Opšte mjere za sprovođenje Konvencije*, t. 1.

²⁸ Ombudsman za djecu pokrenuo je inicijativu i dao preporuke za izmjene i dopune zakona.

²⁹ Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 5. Opšte mjere za sprovođenje Konvencije*, t. 25.

³⁰ Ombudsman za djecu pokrenuo je inicijativu za donošenje Protokola o postupanju u slučaju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja djeteta.

stručnjaci različitih profila, za svako dijete i u svakom postupku, osigurati najbolji interes baš za njega.

4. ZAKLJUČAK

Konvencija o pravima djeteta je pravni akt i ona nas obavezuje, ali nas prije svega obavezuje briga za svako dijete.

Implementacija Konvencije jeste proces, u kome je najvažnije prepoznati različite potrebe djece u različitim periodima njihovog odrastanja i obezbijediti efikasna sistemska rješenja, zakone, sveobuhvatne strategije, definisane politike, mjere i akcije, blagovremenu i adekvatnu reakciju nadležnih na uzroke koji dovode do povrede prava djeteta u različitim oblastima i po različitom osnovu.

U tom procesu neophodno je obezbijediti stalnu koordinaciju svih subjekata zaštite na svim nivoima vlasti i stalno praćenje primjene Konvencije, odnosno procjenu uticaja zakonodavstva i definisanih politika na djecu, njihova prava i interese.

Prava pripadaju djeci samo zato što su djeca. Odgovornost je odraslih omogućiti im ostvarivanje njihovih prava u skladu sa njihovim najboljim interesom i pripremati ih, od najranijeg uzrasta, za svijet odraslih i samostalan život u njemu.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Godišnji izvještaji o radu institucije Ombudsmana za djecu za 2009, 2010. i 2011. godinu, *www.djeca.rs.ba*;
2. Hrabar, Dubravka, „Prava djece u obitelji“, *Revija za socijalnu politiku* 3/1994;
3. Hrabar, Dubravka, *Prava djece u porodičnim odnosima*, doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb 1991;
4. Jović, Olga S., *Prava deteta između ideje i stvarnosti*, Zadužbina Andrejević, Beograd 2009;
5. Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 12 – Pravo djeteta da bude saslušano*;
6. Komitet UN za prava djeteta, *Opšti komentar broj 5, Opšte mjere za sprovođenje Konvencije*;
7. Konvencija UN o pravima djeteta;
8. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima;
9. Ponjavić, Zoran, „Utvrđivanje mišljenja djeteta u parnicama za razvod braka u kontekstu najboljeg interesa djeteta“, *Načela i vrijednosti pravnog sistema – norma i praksa* (prir. Goran Marković), Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, Istočno Sarajevo 2012.

Nada Grahovac, LL.M.

Ombudsman for Children of Republic of Srpska

OBLIGATORY CHARACTER OF THE CONVENTION ON THE RIGHTS OF THE CHILD

Summary

Convention on the Rights of the Child is a legal act and it obliges states who have accepted it to act according to its demands and basic principles. The Convention bounds all institutions and individuals, always, in every situation, to provide such protection and care necessary for the welfare of the child, that the interest of the child and its best interest is always a priority.

Implementation of the Convention is an ongoing process of which the most important element is recognizing different needs of children in different periods of their growing-up process and to ensuring efficient systematic solutions, legislation, comprehensive strategies, defined policies, measures and actions, as well as timely and adequate reaction of relevant authorities to reasons causing the children rights violations in different fields and on different grounds. In this process it is necessary to provide continuous co-ordination of all the stakeholders dealing with protection at all the authority levels and constant monitoring of the implementation of the Convention along with impact assessment of legislative measures and defined policies to children, their rights and interests.

Children are entitled to their rights solely on the basis of their being children, while responsibility for realization of their rights rests on adults who must enable implementation of their rights in accordance with their best interests and prepare them for the adulthood and their independent role in their future adult life. By establishing of the Institution of Ombudsman for children Republic of Srpska aligned itself with a numerous family of those who have recognized the need that children, as the most sensitive category, are protected additionally through a special mechanism.

Increasing number of contacts of Institution and growing number of children who turn to the Institution is a consequence of the increasing sensitivity of government and NGO sector for a number of issues of child growing up, but also increasing the visibility of Institution, which leads to approach of various departments of the institutions acting jointly in improving care for children.

Key words: *Convention on the Rights of the Child; Child; Ombudsman for Children of Republic of Srpska.*